

УДК 342.951:61]-044.332(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.13>

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Геглюк О.М.,

аспірантка кафедри адміністративного права,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0009-0005-9810-0011

e-mail: oksanagegluk@gmail.com

Геглюк О.М. Характеристика законодавства у сфері охорони здоров'я.

У статті досліджено сутність адміністративно-правового регулювання у сфері охорони здоров'я крізь призму систематизації адміністративного законодавства в зазначеній галузі. Надано визначення правового регулювання публічного адміністрування, як цілеспрямованої діяльності органів державної влади врегульованої законами та іншими нормативними актами, яка спрямована на закріплення, упорядкування та захист суспільних відносин у зазначеній сфері, що здійснюється з метою збереження, зміцнення здоров'я, захисту прав пацієнтів та медичних працівників. Зосереджено увагу на визначенні ролі та значенні таких видів систематизації, як: інкорпорація, консолідація, кодифікація, адаптація та їх застосування у сфері охорони здоров'я.

Визначено, що кодифікація адміністративного законодавства у сфері охорони здоров'я є найдосконалішою формою систематизації, що безпосередньо пов'язано із зміною форми та змісту чинного законодавства його переглядом, усуненням колізій, прогалин, застарілості та множинності правових норм.

Окрема увага, приділяється адаптації, як основоположного компоненту євроінтеграційного курсу України, яка полягає в поетапному ухваленні та впровадженні законів і підзаконних нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням права Європейського Союзу, також у внесенні відповідних змін у чинні правові акти України.

Проведено аналіз та визначено причини, які ускладнюють класифікацію законодавства у сфері охорони здоров'я, серед яких головною є комплексність правового регулювання. Запропоновано класифікацію законодавства охорони здоров'я за принципом ієрархічності, предметом та за сферою правового регулювання, а також за колом осіб.

Обґрунтовано необхідність доповнення діючого Кодексу про адміністративні правопорушення розділом «Правопорушення у сфері охорони здоров'я», що встановлюватиме відповідальність за адміністративні правопорушення у сфері охорони здоров'я, а також посилить адміністративну відповідальність за їх вчинення. Зазначені зміни забезпечать врегулювання відносин у сфері надання медичних послуг, захист прав лікарів та пацієнтів, і як наслідок покращать якість надання медичної допомоги населенню.

Ключові слова: публічне адміністрування, адміністративно-правове регулювання, законодавство, сфера охорони здоров'я, право на охорону здоров'я, інкорпорація, консолідація, кодифікація, адаптація законодавства, система охорони здоров'я.

Gegliuk O.M. Characteristics of legislation in the field of health protection.

The article examines the essence of administrative and legal regulation in the field of health care through the prism of the systematization of administrative legislation in the specified field. The legal regulation of public administration is defined as a purposeful activity of state authorities regulated by laws and other normative acts, which is aimed at consolidating, organizing and protecting social relations in the specified sphere, which is carried out with the aim of preserving and strengthening health, protecting the rights of patients and medical employees. Attention is focused on determining the role and importance of such types of systematization as incorporation, consolidation, codification, adaptation and their application in the field of health care.

It was determined that the codification of administrative legislation in the field of health care is the most advanced form of systematization, which is directly related to the change in the form and content of the current legislation by its revision, elimination of conflicts, gaps, obsolescence and multiplicity of legal norms.

Special attention is paid to adaptation, as a fundamental component of the European integration course of Ukraine, which consists in the phased adoption and implementation of laws and subordinate normative legal acts of Ukraine, developed considering the European Union legislation, as well as in making appropriate changes to the current legal acts of Ukraine.

Analysis was conducted and the reasons that complicate the classification of legislation in the field of health care were determined, with the complexity of legal regulation being the main one. The classification of health care legislation according to the principle of hierarchy, subject and scope of legal regulation, as well as by the number of persons is proposed.

The necessity of supplementing the current Code of Administrative Offences with the section "Offences in the Sphere of Health Care" is substantiated, which will establish responsibility for administrative offences in the sphere of health care, as well as strengthen administrative responsibility for their commission. The specified changes will ensure regulation of relations in the field of medical services, protection of the rights of doctors and patients, and as a result will improve the quality of medical assistance to the population.

Key words: public administration, administrative and legal regulation, legislation, the sphere of health care, the right to health care, incorporation, consolidation, codification, adaptation of legislation, health care system.

Постановка проблеми. Систематизація та адаптація національного законодавства у сфері охорони здоров'я є ключовим елементом забезпечення прав та свобод людини і громадянина закріплених у Конституції України. Покращення нормативно-правової бази, врегулювання відносин між різними напрямками медичної діяльності є одним із шляхів зменшення кількості протиріч між лікарями та пацієнтами, захисту їх прав та поліпшення якості надання медичної допомоги. Питання, пов'язані із удосконаленням адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері охорони здоров'я потребують комплексного законодавчого вирішення.

Метою дослідження є аналіз законодавства у сфері охорони здоров'я та визначення пріоритетних напрямків його вдосконалення.

Стан дослідження проблеми. Серед учених, які вивчали правове регулювання у сфері охорони здоров'я, можна виділити таких, як: З.С. Гладун, М.П. Дейкун, С.Г. Меленко, Я.Ф. Радиш, Г.М. Сарibaєва, І.Я. Сенюта, С.Г. Стеценко та інші. Проте реформування системи охорони здоров'я та необхідність адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу потребує подальших наукових досліджень з урахуванням сучасних умов та перспектив.

Виклад основного матеріалу. Охорона здоров'я, як ключовий елемент національної безпеки є пріоритетним напрямом діяльності держави та особливою сферою державного регулювання та управління.

«Правове регулювання» означає регламентацію суспільних відносин засобами загальнообов'язкових правил поведінки і заснованих на них приписах індивідуального значення, що забезпечується в необхідних випадках державним примусом. В юридичній літературі дефініція «регулювання» розглядається як впорядкування, налагодження, приведення чогось у відповідність до чогось або з чимось [1, с. 489]. На думку П.М. Рабіновича, правове регулювання визначається як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку [2, с. 44]. А.Т. Комзюк розглядає правове регулювання, як специфічний вплив, який здійснюється правом – особливим нормативним інституційним регулятором. При цьому, правове регулювання має цілеспрямований, організаційний, результативний характер і здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, що реально виражають саму матерію права як нормативного інституту утворення – регулятора [3, с. 47].

Складовим елементом правового регулювання є адміністративно-правове регулювання (правове регулювання публічного адміністрування). Науковець Р.С. Ярошевська розуміє під адміністративно-правовим регулюванням цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства й держави [4, с. 202].

Враховуючи проведений аналіз дефініцій «правового регулювання» та «адміністративно-правового регулювання», можна визначити, що адміністративно-правове регулювання у сфері охорони здоров'я – це цілеспрямована діяльність органів публічної влади, визначена законами та іншими нормативно-правовими актами, що має на меті закріплення, упорядкування та захист суспільних відносин у сфері охорони здоров'я, яка здійснюється для збереження, зміцнення громадського здоров'я, захисту прав пацієнтів та медичних працівників.

На сьогодні одним із важливих напрямів реформування сфери охорони здоров'я є аналіз та удосконалення її нормативно-правового забезпечення. Так, нормативно-правове регулювання у сфері охорони здоров'я здійснюється на підставі Конституції України, Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі – Основи), міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та цілою низкою інших нормативно-правових актів.

Законодавство у сфері охорони здоров'я має комплексний характер, тобто включає норми різних галузей права: конституційного, адміністративного, кримінального, фінансового, цивільного та трудового, що свідчить про те, що окремі законодавчі акти, які регламентують окреслену сферу, не є по суті нормами прямої дії, а містять значну кількість відсилань. Упорядкування національного законодавства, його адаптація до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) є передумовою забезпечення закріплених у Конституції України та інших нормативно-правових актах прав та свобод людини і громадянина. Процес адаптації є досить складним та планованим, завдання якого полягають у досягненні певного ступеня відповідності визнаним стандартам зі збереженням принципу ієрархії правових актів.

З метою впорядкування правотворчої діяльності в Україні, посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у процесі підготовки нормативно-правових актів, а також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства у правотворчій діяльності та підвищення якості законодавства прийнятий Закон України «Про правотворчу діяльність» [5]. Законом встановлена чітка ієрархія нормативно-правових актів, механізм їх розробки, прийняття та моніторингу, а також законодавчо визначений уніфікований інструментарій подолання правових колізій. Серед фундаментальних засад варто відзначити закріплення таких важливих принципів як: правова визначеність, пропорційність, доцільність та обґрунтованість. Запровадження у правотворчу діяльність зазначених засад сприятиме підвищенню якості та ефективності правотворення, його відповідності європейським стандартам.

Окремим напрямком удосконалення законодавства, на нашу думку, необхідно виокремити «адаптацію законодавства», як першочергового компоненту євроінтеграційного курсу України, що особливо важливо, як у сфері охорони здоров'я, так і законодавства в цілому. Відповідно, адаптація законодавства (лат. *adaptation* – пристосування, від *adaptare* пристосовувати, прилагоджувати) тлумачиться як форма правової гармонізації, сутність якої полягає в узгодженні та пристосуванні правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських або внутрішньодержавних правових стандартів. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це послідовний процес наближення її правової системи, включаючи законодавство, правотворчість, юридичну техніку, практику, правозастосування до правової системи ЄС відповідно до критеріїв, що ним висуваються до держав, які мають намір до нього приєднатися [6, с. 19].

Ще одним напрямком удосконалення законодавства у сфері охорони здоров'я слід визначити його систематизацію, необхідність якої пояснюється великою кількістю актів, що різняться як за юридичною силою, так і галузями застосування. Існує понад 1200 чинних нормативно-правових актів різної юридичної сили (Закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства охорони здоров'я України (далі – МОЗ України), накази інших центральних органів виконавчої влади) з тенденцією до зростання, особливо в умовах реформування системи охорони здоров'я. Нагромадженість законодавства призводить до відсутності контролю за змінами та доповненнями до актів, дублюванню норм, значної кількості прогалин, колізій, що спричинює зниження ефективності та результативності публічного адміністрування в цій сфері. Окрім того, у діючому Кодексі України про адміністративні правопорушення відсутній окремий розділ «Правопорушення у сфері охорони здоров'я», який об'єднував би проступки в окресленій сфері, що особливо важливо в умовах трансформаційних змін та поступової діджиталізації системи охорони здоров'я.

Отже, систематизація, як різновид упорядкування законодавства – діяльність спрямована на упорядкування, удосконалення й приведення у єдину систему діючих нормативно-правових актів

з метою їх доступності та зручності застосування. Результатом систематизації є зведення нормативно-правових актів у збірники (інкорпорація), перероблення норм та об'єднання їх у кодекси (кодифікація) або об'єднання кількох правових актів в один (консолідація).

Однією із найдосконаліших форм систематизації є кодифікація законодавства. Так, науковцем Є.А. Гетьманом у дисертаційному дослідженні розглянуто кодифікацію, як форму систематизації, що здійснюється уповноваженими на те органами державної влади в процесі законотворчості й підзаконної нормотворчості, результатом чого стає прийняття нового, як за формою, та і за змістом кодифікованого нормативно-правового акта [7, с. 8]. На думку О.Ф. Скакун, кодифікацію варто розглядати як «спосіб систематизації, що полягає у створенні нового, вдосконаленого, об'єднаного загальним предметом правового регулювання нормативно-правового акту на основі старих нормативних актів шляхом часткової або значної зміни їхнього змісту [8, с. 386-387]. Заслуговує на увагу також і визначення Н.М. Пархоменко, яка зазначає, що кодифікація є формою правової діяльності, яка має змішаний характер, адже поєднує ознаки правотворчості (прийняття, зміна, призупинення дії або скасування правових норм) та систематизації (упорядкування вже чинних нормативно-правових приписів за допомогою внесення змін і доповнень до змісту правового акта), кінцевим результатом якої є створення єдиного (нового чи оновленого) юридично й логічно-цілісного, внутрішньо узгодженого акта (кодекс, статут, основи, положення та ін.) [9, с. 11].

У Законі України «Про правотворчу діяльність» надано визначення дефініції «кодекс», та регламентовано, що це закон, який створений шляхом систематизації норм права, містить загальні засади, на підставі яких комплексно регулює однорідну сферу суспільних відносин, забезпечуючи стабільність правового регулювання.

Отже, кодифікація – це правотворча діяльність, пов'язана із об'єднанням однакових за предметом правового регулювання та юридичною силою, прийнятих у різний час нормативно-правових актів в один систематизований правовий акт. У процесі кодифікації передбачається удосконалення форми та змісту чинного законодавства, здійснюється його перегляд, усуваються колізії, прогалини, застарілі норми та усувається множинність правових норм. Створення базового документу – Медичного кодексу України, надасть можливість комплексно врегулювати всі аспекти охорони здоров'я і медичної допомоги, впорядкувати значну частину вже існуючого і діючого законодавства, як правило, змінюючи його, доповнюючи і перетворюючи. Проте в умовах сучасних викликів, які постали у сфері охорони здоров'я: COVID-19, воєнний стан, діджиталізація публічного адміністрування, питання формування єдиного кодифікованого акту наразі не на часі.

Загалом, для кращого сприйняття, пропонуємо діюче законодавство у сфері охорони здоров'я класифікувати за наступними критеріями: принцип ієрархічності, предмет та сфера правового регулювання, категорія осіб. Зазначимо, що це не єдино можливі критерії для класифікації. У зв'язку з обмеженим обсягом роботи зупинимось саме на виокремлених критеріях, вважаємо, що саме вони дозволяють в загальних рисах охопити різноманітність та цільову спрямованість нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я. Складність класифікації законодавчих актів у сфері охорони здоров'я обумовлюється комплексним характером, оскільки під правову регламентацію підпадають як приватні, так і публічні правовідносини та охоплюються норми різних галузей права (конституційного, адміністративного, кримінального, фінансового, цивільного, трудового, тощо). Вважаємо за доцільне охарактеризувати кожен із зазначених критеріїв для класифікації.

Відповідно до ієрархічної побудови серед законодавчих актів у сфері охорони здоров'я можна виокремити:

- 1) Конституцію України;
- 2) чинні міжнародні договори, що ратифіковані Верховною Радою України;
- 2) Закони України: галузеві (спеціальні) та міжгалузеві (кодифіковані та некодифіковані);
- 3) підзаконні нормативно-правові акти (нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, МОЗ України, інших центральних органів виконавчої влади).

Конституція України [10] є головним джерелом серед нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я, що визначає загальні засади забезпечення права особи на охорону здоров'я та медичну допомогу. Так, ст. 49 Основного Закону України передбачено, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я ме-

дична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. Проте, Основний закон не регламентує зміст програм соціально-економічного, медико-санітарного та оздоровчо-профілактичного характеру, що відповідно потребує роз'яснення у інших правових актах. Співвідношення права на охорону здоров'я з іншими правами людини і громадянина проголошені ст. 27 Конституції України, де зазначено, що кожна людина має невід'ємне право на життя, захищати яке є обов'язком держави. Стаття 28 хоч прямо і не визначає право на здоров'я, проте її аналіз дозволяє дійти висновку, що держава прагне забезпечити це право, оскільки ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям. Статтями 29 і 30 Конституції України проголошується право громадянина на свободу й особисту недоторканість. Із правом на здоров'я пов'язане і закріплене у ст. 50 Основного закону право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Крім того, ч. 2 цієї ж статті визначає, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.

Щодо чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, то вони становлять частину законодавства України. Одним із головних завдань сучасного міжнародного права є міжнародний захист прав людини, створення норм, які регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права, спрямовані на забезпечення гарантованих міжнародними угодами прав і свобод людини та громадянина.

Серед міжнародних угод, що спрямовані на забезпечення прав людини, зокрема права на охорону здоров'я можна визначити наступні: Міжнародна хартія прав людини, яка складається з п'яти документів, Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.) і Другого факультативного протоколу про скасування смертної кари; Конвенція про захист прав людини і основних свобод (1950 р.); Конвенція про права дитини (1989 р.); Європейська соціальна хартія (1961 р.); Європейський кодекс соціального забезпечення (1964 р.); Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі (1994 р.); Конвенція про права людини і біомедицину (1997 р.). При чому частина таких угод стосується загальних та універсальних прав людини, серед яких виокремлюється і право на охорону здоров'я, інша частина – безпосередньо визначає права пацієнтів та складових елементів права на якісну медичну допомогу.

Таким чином, міжнародні нормативно-правові акти у сфері охорони здоров'я складають систему норм, яка охоплює найважливіші аспекти щодо прав пацієнтів та медичних працівників, а також прав на належну правову процедуру і пов'язані з нею гарантії. Така система не є сталою, вона постійно розвивається паралельно із розвитком та становленням суспільних відносин. Тому важливим є впровадження найкращих світових рекомендацій із діагностики та лікування пацієнтів, принципів надання медичних послуг, підготовки кадрів, що надасть можливість досягти необхідної якості медичної допомоги в умовах реформування системи охорони здоров'я.

Серед національних законів окреме місце належать Основам [11], які визначають правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулюють суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості. Зазначений закон має пріоритетне значення, оскільки охоплює широку сферу регулювання, безпосередньо визначає засади організації та функціонування суб'єктів публічної адміністрації у сфері охорони здоров'я. Окрім того, регламентує забезпечення загальнодоступності медичних послуг (медичної допомоги), якості та безпеки медичних та фармацевтичних послуг, гарантованого державного обсягу медичних послуг і ліків, які фінансуються за рахунок державного бюджету, і нарешті державного контролю і нагляду у сфері охорони здоров'я [12, с. 356]. В сучасних умовах можна стверджувати, що саме Основи відіграють роль кодифікованого нормативно-правового акту у царині охорони здоров'я.

Наступним важливим спеціальним нормативно-правовим актом є Закон України «Про систему громадського здоров'я» [13], який спрямований на зміцненню здоров'я населення, запобіган-

ню хворобам та збільшенню тривалості життя. Закон регулює суспільні відносини у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, визначає відповідні права й обов'язки державних органів та органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб у цій сфері, встановлює правові та організаційні засади здійснення державного нагляду (контролю) у сферах господарської діяльності, які можуть становити ризик для санітарно-епідемічного благополуччя населення. Зазначеним актом вперше визначено на законодавчому рівні поняття «громадське здоров'я» та основні принципи, завдання і функції системи громадського здоров'я; окреслено суб'єктів правовідносин у системі громадського здоров'я; визначено та розмежовано повноваження Кабінету міністрів України, Міністерства охорони здоров'я, Центру громадського здоров'я, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади та центрів контролю і профілактики хвороб у системі громадського здоров'я та регламентовано основні засади здійснення епідеміологічного нагляду. Також зазначеним законом передбачено формування інформаційного фонду громадського здоров'я – інформаційної бази даних, що утримується головною експертною установою у сфері громадського здоров'я та використовується для: виявлення небезпечних чинників та оцінки ризиків для здоров'я населення; прогнозування стану здоров'я населення й середовища життєдіяльності людини; розроблення заходів щодо запобігання та усунення впливу небезпечних чинників на стан здоров'я населення та ін.

До галузевих законів також слід віднести «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про психіатричну допомогу», «Про протидію захворюванню на туберкульоз», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», «Про донорство крові та її компонентів», «Про лікарські засоби», тощо.

До міжгалузевих нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я слід віднести Цивільний кодекс України [14], в якому закріплено низку прав людини, зокрема право на охорону здоров'я, що забезпечується системною діяльністю державних та інших організацій, передбачених Конституцією України та законом; Кримінальний кодекс України [15], що встановлює кримінальну відповідальність за злочини у сфері охорони здоров'я; Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [16], який передбачає адміністративну відповідальність за адміністративні проступки в окресленій сфері. Проте провівши юридичний аналіз положень КУпАП, можемо дійти висновку про відсутність встановленої адміністративної відповідальності за проступки у сфері надання медичних послуг, захисту прав пацієнтів та медичних працівників, захисту інформації, тощо. Тому пропонуємо доповнити чинний КУпАП окремим розділом «Правопорушення у сфері охорони здоров'я», відповідно із внесенням наступних статей: 1) Незаконна лікувальна діяльність, яка спричинила легкі та середньої тяжкості наслідки для хворого; 2) Ненадання допомоги хворому медичним працівником, якщо воно призвело до легких чи середньої тяжкості наслідків для пацієнта; 3) Неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, якщо це спричинило легкі або середньої тяжкості наслідки для хворого; 4) Порушення прав пацієнтів, якщо ці дії спричинили легкі або середньої тяжкості наслідки. Необхідно звернути увагу, що зазначені правопорушення передбачені діючим Кримінальним кодексом України, але кримінальна відповідальність настає лише у випадку настання тяжких наслідків для хворого або його смерті. Тобто наслідки у вигляді легких чи середньої тяжкості ушкоджень залишаються поза увагою законодавця. Але на практиці ми можемо спостерігати й легкі або середньої тяжкості наслідки для пацієнта, приміром, ускладнений перебіг захворювання, збільшена тривалість перебування в стаціонарі, ризик виникнення супутньої патології, тощо. Тому вважаємо за доцільне передбачити зазначені адміністративні проступки в діючому КУпАП. Також вважаємо за необхідне додати до КУпАП наступні статті: 1) порушення законної діяльності медичних працівників; 2) публічна образа медичного працівника при наданні медичної допомоги; 3) несвоєчасна та неповно надана інформація пацієнту про стан його здоров'я; 4) проведення лікарських маніпуляцій та процедур лікарем, який не має на те відповідної категорії; 5) призначення лікарських засобів із зазначенням торгівельної назви препарату (а не діючої речовини); 6) призначення лікарських засобів, які не включені до «Національного переліку основних лікарських засобів», без обґрунтування необхідності їх застосування; 7) недостовірно внесені дані в електронну медичну систему; 8) внесення даних в електронну медичну систему, на власних електронних носіях, якщо це могло призвести до порушення медичної таємниці. Відповідні доповнення дозволять зменшити ризики зловживань з боку лікарів під час надання медичних послуг,

а значить забезпечать реальний захист прав особи та гарантуватимуть дотримання прав лікарів і медичних працівників.

Також серед законів у сфері охорони здоров'я слід зазначити Кримінально-виконавчий кодекс України [18], який гарантує засудженим право на охорону здоров'я (ст. 8), що забезпечується системою медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, а також поєднанням безоплатних та платних послуг, право на вільний вибір лікаря, засуджені із алкогольною чи наркотичною залежністю можуть за письмовою згодою пройти курс лікування; Кодекс законів про працю України [19], який регламентує робочий час та відпочинок, щорічні відпустки, нормування праці, оплату праці, обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій, зокрема лікарів й медичних працівників. Сімейний кодекс України [20], який з метою забезпечення права на охорону здоров'я регламентує шлюбний вік (ст. 22), визначає осіб які не можуть перебувати у шлюбі між собою (ст. 26), зобов'язує наречених повідомити один одного про стан свого здоров'я (ст. 30), гарантує державну охорону сім'ї, дитинства, материнства та батьківства.

Серед нормативно-правових актів, які мають міжгалузевий характер регулювання можемо зазначити: Закони України «Про захист прав споживачів», «Про адміністративну процедуру», «Про інформацію», «Про захист персональних даних», тощо.

Значний масив правових актів у сфері охорони здоров'я складають нормативно-правові акти підзаконного характеру. Слушно зауважує, О.В. Клименко, що лише на один законодавчий акт у сфері охорони здоров'я в середньому припадає близько двохсот підзаконних галузевих актів, не враховуючи при цьому актів регіональної дії, які прийняті в розвиток галузевих підзаконних актів державного рівня в областях і регіонах, що знову ж таки істотно збільшує їх кількість на регіональному рівні й удосконалює їх зміст, враховуючи те, що вони не завжди у повному обсязі узгоджуються із змістом загальнодержавних правових актів [21].

До основних підзаконних нормативно-правових актів можемо віднести: Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.»; Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 р.», «Деякі питання Ради громадського контролю при НСЗУ», «Про договори про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій», «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я», «Деякі питання щодо договорів про реімбурсацію», тощо; Накази МОЗ України «Про затвердження Порядку вибору лікаря, який надає первинну медичну допомогу, та форми декларації про вибір лікаря, який надає ПМД», «Деякі питання ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я», «Про затвердження Порядку розробки програми державних гарантій медичного обслуговування населення», та інші. Таким чином, підзаконні акти доповнюють деталізують, роз'яснюють, удосконалюють норми, встановлені нормативно-правовими актами вищої юридичної сили.

Залежно від предмета правового регулювання у сфері охорони здоров'я можемо виокремити такі групи правових актів у сфері охорони здоров'я:

1) що регулюють діяльність окремих суб'єктів у сфері охорони здоров'я (приміром, Закони України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», «Про психіатричну допомогу»);

2) щодо захисту прав пацієнтів та медичних працівників (приміром, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про екстрену медичну допомогу»);

3) що регулюють надання публічних електронних послуг у сфері охорони здоров'я (приміром, Закони України «Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні», «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування телемедицини», Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання електронної системи охорони здоров'я»);

4) що визначають відповідальність медичних працівників (приміром, Кримінальний кодекс України, КУпАП);

5) що регламентують фінансування системи охорони здоров'я (приміром, Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 р.», «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування насе-

лення», «Деякі питання щодо договорів про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій»);

6) що забезпечують організацію та управління сферою охорони здоров'я (приміром, Основи, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я», Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про Національну службу здоров'я України»);

7) які регламентують безпечні умови праці та життєдіяльності (приміром, Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про систему громадського здоров'я», «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання»).

За сферою правового регулювання пропонуємо класифікувати нормативно-правові акти на ті, що:

- регулюють загальні питання у сфері охорони здоров'я;
- регламентують фармацевтичну діяльність та аптекарську справу (приміром, Закони України «Про лікарські засоби», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними»);
- стосуються забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення та захисту від інфекційних хвороб (приміром, Закони України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про захист населення від інфекційних хвороб»);
- регулюють донорство та трансплантацію органів (приміром, Закони України «Про донорство крові та її компонентів», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»);
- спрямовані на регулювання репродуктивного здоров'я та репродуктивних технологій (приміром, Наказ МОЗ України «Про затвердження порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні»);
- регламентують сферу охорони здоров'я в умовах надзвичайних ситуацій або воєнного стану (приміром, спільний наказ Міністерства оборони України та Міністерства охорони здоров'я України «Про визначення механізму надання вторинної (спеціалізованої) і третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або в умовах запровадження воєнного чи надзвичайного»);
- спрямовані на попередження та боротьбу із шкідливими звичками (приміром, Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»);
- регламентують аюрведичну (народну) та нетрадиційну медицину (приміром, накази МОЗ України «Про порядок видачі атестаційно-експертного висновку, що підтверджує наявність в особи цілительських здібностей», «Про методи народної та нетрадиційної медицини, на які видаються спеціальні дозволи»);
- забезпечують реалізацію права на зайняття медичною практикою (приміром, Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»);
- регулюють проведення судово-медичних та психіатричних експертиз (Закон України «Про судову експертизу», наказ МОЗ України «Про затвердження Порядку проведення судово-психіатричної експертизи»).

Крім того, можна класифікувати законодавство у сфері охорони здоров'я за колом осіб на загальні акти, які регулюють надання медичних послуг усім особам та спеціальні, які спрямовані на окрему категорію осіб (діти, вагітні, особи похилого віку, особи з інвалідністю тощо).

Висновки. Адміністративно-правове регулювання у сфері охорони здоров'я – це цілеспрямована діяльність органів публічної влади, визначена законами та іншими нормативними актами, яка має на меті закріплення, упорядкування та захист суспільних відносин у сфері охорони здоров'я, що здійснюється для збереження, зміцнення громадського здоров'я, захисту прав пацієнтів та медичних працівників. Ключовим елементом якого є систематизація законодавства.

Найдосконалішим видом систематизації є кодифікація законодавства у сфері охорони здоров'я. Необхідність прийняття Медичного кодексу не викликає жодних сумнівів, проте в умовах викликів сьогодення (COVID-19, воєнний стан) його створення не на часі, проте подальші дослідження в майбутньому матимуть перспективне значення, оскільки кодифікований акт забезпечить

уніфікацію законодавства, подолає наявні прогалини, дублювання та колізії, надасть можливість вчасно скасувати неефективні та застарілі норми, а головне, забезпечить більш зручний спосіб захисту своїх прав як пацієнтам, так і медичним працівникам. Окрім того, для захисту прав пацієнтів та медичних працівників, захисту інформації від неправомірних дій необхідно доповнити діючий Кодекс про адміністративні правопорушення розділом «Правопорушення у сфері охорони здоров'я».

Складність класифікації законодавчих актів у сфері охорони здоров'я обумовлюється комплексним характером, оскільки під правову регламентацію підпадають як приватні, так і публічні правовідносини та охоплюються норми різних галузей права (конституційного, адміністративного, кримінального, фінансового, цивільного, трудового, тощо). Запропонована класифікація законодавства у сфері охорони здоров'я за принципом ієрархічності, колом осіб, предметом та сферою правового регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Вид. 9-е, зі змін. Львів. Край, 2007. 188 с.
3. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія; за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
4. Ярошевська Р.С. Містобудівна діяльність, як об'єкт адміністративно-правового регулювання. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 2. 202 с.
5. Про правотворчу діяльність. Закон України від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20>.
6. Смолярова М.Л., Аристархова А.С. Поняття та зміст адаптації законодавства про працю України до законодавства Європейського Союзу. *Право та державне управління*. 2011. № 2. С. 19–22.
7. Гетьман Є.А. Кодифікація законодавства України: поняття, особливості, види: автореф. ... канд. юрид. наук. 12.00.01. Харків. 2010. 20 с.
8. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. 4-е видання. Київ: Алерта. 2017. 528 с.
9. Пархоменко Н.М. Кодифікація законодавства: теоретико-історичні аспекти. *Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис*. 07/2005. № 3. С. 7–12.
10. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
11. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
12. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / Галунько В.В., Діхтівська П.В., Кузьменко О.В., Стеценко С.Г. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС. 2018. 446 с.
13. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20>.
14. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
15. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
18. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.

19. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
20. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
21. Клименко О.В. Обґрунтування необхідності систематизації законодавчих актів України в сфері охорони здоров'я громадян і розробки медичного кодексу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=679>.